

Kto pyta – nie błądzi, czyli jak ćwiczyć umiejętność swobodnego zadawania pytań w języku obcym

Anna Oğuz

Ucząc sztuki swobodnej konwersacji w języku obcym, nauczyciele często koncentrują się na kształtowaniu umiejętności poprawnego odpowiadania na pytania, sporadycznie sięgając po zadania umożliwiające uczniom samodzielne stawianie pytań. A przecież pytania budują rozmowę w takiej samej mierze jak odpowiedzi na nie, dlatego też w procesie nauczania, obok kształcenia płynności wypowiedzi w języku obcym, tak ważna jest praktyka zadawania pytań.

Rozmowa pełni rolę nieocenionego i podstawowego narzędzia budowania relacji międzyludzkich. Według definicji słownikowej, jest *wzajemną wymianą myśli za pomocą słów* (Słownik języka polskiego 1981:103), a w praktyce – przekątnikiem uczuć; pozwala na komunikowanie zamierzeń, oczekiwań, zależności między rozmówcami oraz na uzyskiwanie i przekazywanie informacji. Choć forma i treść rozmowy są zależne od okoliczności i warunków zewnętrznych, to konstrukcja językowa każdej konwersacji jest podobna: budują ją zdania twierdzące, przeczące oraz pytania. Rozmowa ma taką konstrukcję niezależnie od języka, w jakim jest prowadzona, dlatego też w nauczaniu języków obcych niezbędna jest praktyka nie tylko poprawnego budowania odpowiedzi, ale także umiejętnego zadawania pytań w celu uzyskania pożądaných informacji. Doświadczenie uczy jednak, że w rzeczywistym czasie lekcyjnym stawianie pytań w języku obcym przez uczniów nie występuje często. Podczas wprowadzania nowej struktury gramatycznej zwykle ogranicza się prezentację

zasad ich tworzenia do przekształcania zdań twierdzących na pytania, zakładając, że znajomość reguły gramatycznej jest tożsama z umiejętnością poprawnego jej zastosowania w *autentycznym akcie komunikacji* (Komorowska 1980:21). W części lekcji poświęconej mówieniu to nauczyciel najczęściej zadaje pytania, koncentrując się na korekcie udzielanych przez uczniów odpowiedzi. Nie bez znaczenia są tu ograniczenia czasowe: *nauczyciel (...) sięga po ekonomiczne czasowo metody podające, rezygnując z ciekawszych, bardziej rozwijających kompetencje poznawcze uczniów, lecz czasochłonnych metod* (Kolber 2014:59), aby sprostać wymaganiom podstawy programowej. Nauczyciel często wybiera zatem drogę na skróty – sam mówi w języku obcym na lekcji, a ponieważ jest rozumiany, fałszywie przyjmuje za pewnik, iż uczniowie nie tylko go rozumieją, ale i potrafią wypowiedzieć się w podobny sposób.

Nawet na zajęciach *stricte* konwersacyjnych dyskusja na dany temat jest najczęściej inicjowana przez nauczyciela, który zadając określone pytania, steruje rozmową w wybranym

kierunku, co w konsekwencji zapewnia mu pełną kontrolę nad jej przebiegiem. Owszem, nauczyciel czy lektor komentuje treść otrzymanych wypowiedzi, rzadziej jednak monitoruje dyskusję prowadzoną przez uczniów między sobą. Zresztą, nie tylko ilość pytań zadawanych przez nauczyciela, ale i ich jakość mogą budzić zastrzeżenia. Podążając za wytycznymi podstawy programowej, *nauczyciele stawiają [...] pytania pozorne, na które należy odpowiadać w sposób zaplanowany przez autorów podręcznika* (Żylińska 2013:1). Celem pytań pozornych *nie jest [zatem] zdobycie informacji, ale sprawdzenie, czy uczniowie potrafią poprawnie odpowiedzieć* (Żylińska 2013:1).

Istnieje tymczasem szereg technik, jakimi nauczyciel może posłużyć się w celu zachęcenia uczniów do zadawania autonomicznych pytań czy też do aktywności ustnej na lekcji w ogóle. Stosując proste dryle językowe, atrakcyjne gry aktywizujące czy też rozbudowane dyskusje na określony temat, nauczyciel zachowuje kontrolę nad przebiegiem i treścią ćwiczenia, umożliwiając jednocześnie prowadzenie na lekcji rozmowy, która jest mniej symulacją, a bardziej rzeczywistą wymianą zdań (Żylińska 2013:1). Prezentowane poniżej przykłady takich technik dotyczą zajęć z języka angielskiego, ale z pewnością sprawdzają się doskonale w dydaktyce nauczania każdego języka obcego. Każde z omawianych zadań może posłużyć jako ćwiczenie rozgrzewające, podsumowujące czy też efektywny „wypełniacz dodatkowego czasu” na lekcji. Ponadto ich zaletą jest to, że redukują do minimum głos nauczyciela podczas zajęć, ograniczając jego rolę do podawania instrukcji zadań oraz monitorowania przebiegu ich realizacji.

Pytania zamknięte – tzw. YES/NO questions¹

W grupach o bardzo niskim lub niskim poziomie zaawansowania, kiedy trudno jeszcze zachęcić do swobodnej wypowiedzi w języku obcym, świetnie sprawdza się nieskomplikowana gra, która nie wymaga pracochłonnego przygotowania, a pozwala zarówno na zwiększenie aktywności mówienia uczniów, jak i rozluźnienie atmosfery na lekcji. Nauczyciel przygotowuje serię kart z napisami YES oraz NO.

Uczniowie kolejno losują karty, nie widząc ich treści. Każdy z nich przygotowuje następnie pytanie, które zada innemu uczniowi lub nauczycielowi, a odpowiedź na nie

powinna zgadzać się ze słowem na wylosowanej karcie. Dla przykładu: uczeń, który wylosował słowo YES, może zadać pytanie: *Are you in the classroom now?* Jeśli uzyska odpowiedź twierdzącą, czyli zgadzającą się z treścią karty, nauczyciel przyznaje mu punkt. Zważywszy, iż uczniowie na poziomie podstawowym potrzebują więcej czasu na zastanowienie, warto najpierw przeprowadzić losowanie kart, a następnie rozpocząć serię pytań.

Możemy w ten sposób ćwiczyć niemal każdą strukturę na każdym poziomie umiejętności, utrudniając zadanie uczniom bardziej zaawansowanym językowo przez zawężenie zakresu tematyki, jaką mogą poruszyć w pytaniach, czy też określenie struktury gramatycznej zaplanowanej do utrwalenia.

Kółko i krzyżyk

Tic tac toe, czyli popularne *kółko i krzyżyk*, jest grą, której reguły są nie tylko powszechnie znane, ale i nie wymaga ona żadnych rekwizytów. Możemy z powodzeniem wykorzystać ją w procesie zapamiętywania zasad tworzenia pytań szczegółowych. Nauczyciel dzieli grupę na dwie drużyny identyfikowane przez symbol kółka i krzyżyka. Na tablicy kreśli tabelę 3 na 3. W każdy kwadrat wpisuje jedno z poznanych przez uczniów wyrażen pytających.

WHAT?	WHERE?	HOW MUCH?
WHEN?	HOW MANY?	WHICH?
HOW?	WHO?	WHY?

Drużyny (w turach) wybierają kwadrat, w którym chciałyby postawić swój symbol, a następnie zadają prawidłowe pytanie z zawartym w wybranym kwadracie słowem, np. jeśli drużyna wybierze słowo *Why?*, może zapytać: *Why do you cut your hair short?*

Zwycięska drużyna to ta, która zdoła postawić swój symbol w trzech sąsiadujących ze sobą kwadratach: pionowo, poziomo lub po przekątnej. Warto określić zakres gramatyczny lub tematyczny gry. Uczniów o niewysokim poziomie zaawansowania obowiązywać może przykładowo stosowanie czasu *Present Simple*, zaś tych posiadających

¹ Prezentowane zadanie inspirowane jest grą *The Right Answer*, której reguły dostępne są na stronie internetowej <http://www.teach-this.com/resources/questions/asking-questions>.

Nauczyciel często wybiera drogę na skróty – sam mówi w języku obcym na lekcji, a ponieważ jest rozumiany, fałszywie przyjmuje za pewnik, iż uczniowie nie tylko go rozumieją, ale i potrafią wypowiedzieć się w podobny sposób.

większy zakres wiedzy – określony temat, np. *sport and leisure* czy *health care*.

Ćwiczenie to można również utrudnić, prosząc uczniów o odpowiedź na zadane przez drużynę pytanie czy też dodając trzy konkretne struktury gramatyczne dla trzech kolumn tabeli.

WHAT?	WHERE?	HOW MUCH?
WHEN?	HOW MANY?	WHICH?
HOW?	WHO?	WHY?
<i>Present</i>	<i>Past</i>	<i>Future</i>

Bez względu na wiek uczniów, ćwiczenie utrwalające przedstawione w takiej formie bawi, wprowadza element zdrowej rywalizacji, aktywnie angażuje w realizację oraz rozwija kreowanie strategii w działaniach grupowych.

Prawda czy fałsz?²

Jedną z ciekawszych metod ćwiczenia trudnego do opanowania czasu *Present Perfect* jest zabawa *prawda czy fałsz*. Do jej

² Zadanie to jest znacznie uproszczoną wersją ćwiczenia *Have You Ever...?* zaczerpniętego ze strony internetowej <http://www.canada-esl.com/lessonsmain/haveyouever.pdf>.

przeprowadzenia niezbędne są karty z napisami *Tell the truth* oraz *Tell a lie*.

Nauczyciel prosi uczniów o zapisanie kilku (nie więcej niż trzech) pytań z zastosowaniem przysłowka *ever*, a następnie dzieli klasę na dwie grupy. Osoba z pierwszej grupy losuje kartę prawdy lub fałszu z wcześniej przygotowanego przez nauczyciela stosu, nie pokazując nikomu jej treści. Członkowie drugiej drużyny zadają danemu uczniowi jedno z przygotowanych przez siebie pytań *Have you ever...?*. Zadaniem pytanego jest odpowiedzieć zgodnie z prawdą, jeśli wylosował kartę *Tell the truth*, lub skłamać – jeśli posiada kartę *Tell a lie*. Uczniowie z grupy drugiej próbują następnie ustalić, czy udzielona odpowiedź jest prawdą, czy fałszem. Jeśli jej przewidywania zgadzają się z treścią wylosowanej karty, drużyna otrzymuje punkt. Procedura powtarzana jest w turach tak, aby każdy z uczniów miał szansę zadać pytanie oraz udzielić odpowiedzi. Prezentowany wariant ćwiczenia zakłada ćwiczenie czasu *Present Perfect*, jednak z pewnością zda ono doskonale egzamin z innymi konstrukcjami gramatycznymi.

Łańcuch pytań

Swego rodzaju drylem językowym jest *łańcuch pytań* (ang. *chain questions*), którego przebieg przypomina zabawę w *głuchy telefon*. Uczeń siedzący na jednym ze skrajnych miejsc pomieszczenia zadaje pytanie koledze po swojej prawej stronie. Ten zaś, po udzieleniu odpowiedzi, zadaje to samo pytanie następnemu uczniowi (kolejnemu z prawej), dodając jeszcze jedno, ale już inne pytanie. Sytuacja powtarza się do momentu dotarcia do ostatniego ucznia z drugiego końca klasy. Powtarzane jest jedynie każde drugie pytanie. Seria może przebiegać w następujący sposób:

Uczeń 1: *How are you?*

Uczeń 2: *I'm fine, thank you. How are you?*

Uczeń 3: *I'm good.*

Uczeń 2: *How old are you?*

Uczeń 3: *I'm 13. How old are you?*

Uczeń 4: *I'm 13 too.*

Uczeń 3: *What does your father do? etc.*

Nauczyciel może określić szczegółowe zasady gry, ograniczając (np. do jednego zaimka pytającego, zagadnienia gramatycznego czy tematu) lub poszerzając swobodę wypowiedzi ucznia. Celem klasycznego drylu językowego jest

wykształcenie nawyków językowych w sposób mechaniczny, nierefleksyjny, poprzez wielokrotne powtarzanie (...) zapamiętywanie i utrwalanie danego materiału językowego (Kowalczyk 2010:1). Jednak w tym ćwiczeniu ów element mechanicznego drylu zredukowany jest do powtarzania ostatniego poprawnie sformułowanego pytania.

Zaletą tego ćwiczenia jest niewątpliwie wysoki poziom koncentracji grupy na jego przebiegu oraz rozwijanie słuchania ze zrozumieniem. Zwykle w trakcie zajęć, kiedy pytania kierowane są do pojedynczych uczniów, grupa nie jest skupiona na słuchaniu, gdyż zakłada, że ta część lekcji jej nie dotyczy. Metoda łańcucha pytań eliminuje takie sytuacje.

Kwestionariusze i formularze

Pierwsze zajęcia z nową grupą są okazją do poznania siebie nawzajem. Dlaczego nie wykorzystać jej do przeprowadzenia dyskusji w języku obcym? Zamiast prostej wymiany pytanie-odpowiedź zaproponujmy różnorodne kwestionariusze osobowe. Służą one do ćwiczenia umiejętności stawiania pytań, zarówno w formie pisanej, jak i mówionej. Taka konstrukcja zadania sprawia, że uczniowie czują się bezpieczniej i nieco swobodniej, gdyż mają możliwość przemyślenia poprawnej konstrukcji pytania, a następnie jej odczytania. Oczywiście, forma kwestionariusza zależy od poziomu klasy. W grupie początkującej możemy zastosować poniższy schemat³.

Surname	
First name	
Age	
Date of birth	
Nationality	
Telephone number	
Job	
Siblings	
Hobbies	

³ Źródła internetowe i tradycyjne oferują niezliczone warianty wszelakich kwestionariuszy osobowych oraz propozycji ich zastosowań na zajęciach lekcyjnych. Prezentowany przykład jest propozycją autorską inspirowaną materiałami autentycznymi.

Przed rozpoczęciem zadania i rozdaniem kwestionariuszy, nauczyciel z pomocą uczniów powtarza, w jaki sposób należy postawić pytania do haseł zawartych w tabeli. Uczniowie wypełniają tabelę zdaniami lub pojedynczymi słowami. Następnie każdy z uczniów wybiera kogoś, komu zada kilka pytań (maksymalnie trzy) na temat wpisanych przez niego do kwestionariusza odpowiedzi. Hasła kwestionariusza można, rzecz jasna, dowolnie dostosowywać do indywidualnych potrzeb oraz stopnia zaawansowania klasy. Również odpowiedzi mogą być modyfikowane. Jeśli uczniowie dobrze znają siebie nawzajem, można poprosić ich o wpisanie fikcyjnych danych lub podszycie się pod znaną postać. Z pewnością ożywi to grę i wprowadzi element zaskoczenia.

W innym wariantcie tego zadania możemy poprosić uczniów o samodzielne formułowanie pytań do kolegów z klasy za pomocą poniższego modelu ankiety⁴, w którym ostatnia linia służy do zapisania dowolnego pytania.

QUESTIONS FOR _____
(name)

Are you _____ ?

Do you _____ ?

Have you got _____ ?

What's your favourite _____ ?

Where do you usually _____ ?

How _____ ?

What are you going to _____ ?

When did you last _____ ?

Have you ever _____ ?

_____ ?

Kwestionariusz do pobrania

Uczniowie wybierają osobę, dla której przygotowują listę pytań. Kiedy pytania są już gotowe, nauczyciel w roli listonosza przekazuje je wybranym uczniom. Mają oni za zadanie

⁴ Model ten stanowi zmodyfikowaną wersję zadania zaczerpniętego ze strony internetowej <http://www.teach-this.com/images/resources/questions-for-me.pdf>.

odczytanie tych pytań oraz udzielenie na nie odpowiedzi w postaci zdania. Wskazane jest, aby nauczyciel lub sami uczniowie włączyli się w dyskusję, zadając wskazanej osobie pytania uzupełniające. Zatem, jeśli podstawowe pytanie to: *What's your favourite sport?*, możemy w dalszej części zapytać *What's your favourite team/player?* czy też *Do you practice it yourself?* itp.

20 pytań

Do przeprowadzenia na lekcji gry w *20 pytań* potrzebne będą przygotowane przez nauczyciela karty ze słownictwem opanowanym przez uczniów podczas wcześniejszych zajęć. Uczniowie losują dowolną kartę, a następnie siada na środku klasy. Zadaniem pozostałych uczniów jest odgadnięcie słowa, które wylosował. Aby osiągnąć ten cel, zadają mu serię pytań zamkniętych, np.: *Is it a person? Is it round? Can it fly?* Reguły gry zakładają, że pytania szczegółowe nie są dozwolone. Liczba pytań w nazwie jest naturalnie przykładowa – w trakcie gry może pojawić się ich więcej lub mniej. Jedynymi odpowiedziami, jakich może udzielić osoba siedząca w centrum pomieszczenia w danej rundzie, są: *yes, no, both, maybe*. Grę poprzedzić może tzw. burza mózgów, podczas której uczniowie ustalają przykłady pytań, które będą im pomocne. Choć gra jest wysoce aktywizująca, może się zdarzyć, iż straci na dynamice i trudno będzie uczniom odgadnąć słowo. W takiej sytuacji niezbędna jest interwencja nauczyciela i jego aktywne włączenie się do gry. Może on zadać własne pytanie, które naprowadzi uczniów na właściwy trop.

Gra w *20 pytań* może wystąpić w wersji dla grup zaawansowanych, a mianowicie pytań w wersji pośredniej (ang. *indirect questions*). Przebieg gry jest identyczny, tym razem jednak dopuszczalne jest stosowanie wyłącznie zamkniętych pytań pośrednich (np. *Can you tell me if you work outdoors?*). W przypadku tej modyfikacji warto ograniczyć obszar tematyczny losowanych słów. Powyższe ćwiczenie sprawdza się świetnie choćby jako sposób na utrwalenie słownictwa związanego z zawodami i pracą.

Podsumowanie

Przedstawione powyżej ćwiczenia aktywizujące z pewnością są tylko przykładami i można rozpatrywać je jako wskazówki do wypracowania własnych metod prowadzenia swobodnego dialogu na zajęciach z języka obcego. Istnieje wiele innych technik, które kreatywny nauczyciel może z powodzeniem

wykorzystać na lekcji. Odgrywanie scenek czy też dialogów sytuacyjnych (ang. *role-plays*) osadzonych w wyznaczonym kontekście, prowadzenie dyskusji na podstawie przeczytanego tekstu czy obejrzanego materiału audiowizualnego, gry planszowe, praca z rysunkiem czy zdjęciem, gry typu *jeopardy* – możliwości ćwiczenia języka obcego w formie ustnej są nieograniczone. Bez względu na techniki, jakie stosujemy w celu rozwinięcia biegłości językowej uczniów, pamiętajmy, by nie prowadzić ich w nieskończoność i zatrzymać się, kiedy sprawiają one jeszcze przyjemność. Ćwiczenia trwające zbyt długo mogą działać zniechęcająco, ograniczając koncentrację uczniów, co jest niewątpliwie sprzeczne z założeniami nauczyciela.

Bibliografia

- *Have You Ever* [online] [dostęp 13.09.2015] <<http://www.canada-esl.com/lessonsmain/haveyouever.pdf>>.
- Kolber, M. (2014) Rola edukacji aktywnej w przewycięzaniu wyuczonej bezradności na lekcji języka obcego. W: *Lingwistyka Stosowana*, nr 10, 51-60 [online] [dostęp 13.09.2015] <<http://www.ls.uw.edu.pl/documents/7276721/12441255/Lingwistyka+Stosowana+10+Magdalena+Kolber.pdf>>.
- Komorowska, H. (1980) *Nauczanie gramatyki języka obcego a interferencja*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.
- Kowalczyk, E. (2010) *Konwencjonalne metody nauczania języków obcych*. [online] [dostęp 13.09.2015] <<http://www.edulider.pl/edukacja/konwencjonalne-metody-nauczania-jezykow-obcych#sthash.Tm3uHbLX.dpuf>>.
- *Questions For Me* (2015) [online] [dostęp 13.09.2015] <<http://www.teach-this.com/images/resources/questions-for-me.pdf>>.
- *Słownik języka polskiego* (1981) M. Szymczak (red.), t. 3. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- *The Right Answer* [online] [dostęp 13.09.2015] <<http://www.teach-this.com/resources/questions/asking-questions>>.
- Zylińska, M. (2013) *Dydaktyka języków obcych: Komunikacja czy symulacja komunikacji?* [online] [dostęp 13.09.2015] <<https://osswiata.pl/zylinska/2013/01/18/dydaktyka-jezykow-obcych-komunikacja-czy-symulacja-komunikacji/>>.

Anna Oğuz

Nauczycielka języka angielskiego (szkoła podstawowa i gimnazjum) z 12-letnim stażem. Ukończyła filologię angielską na Uniwersytecie Gdańskim. Obecnie jest lektorką języka angielskiego w szkole językowej w tureckim mieście Mersin, gdzie mieszka na stałe.